

Gennem mange af Bogens Afhandlinger gaar et tydeligt Ønske hos Forf. om at forklare og begrunde og derigennem ogsaa at forsvare den Stilling, Højesteret har taget til de forskellige i Bogen omtalte Spørgsmaal, som Retten er kommet i Berøring med. Dette Forsvar er ført saa grundigt, forsigtigt og klogt, at man næsten altid maa give Forf. Ret, og Bogen, der ligesom Forf.s tidligere Arbejder udmærker sig ved en meget klar Fremstilling og altid er interessant at læse, efterlader i det hele et stærkt Indtryk af Forf.s omhyggeligt prøvende og objektivt dømmende Aand.

Poul Johs. Jørgensen.

Nicolai Stenonis Opera Theologica cum prooemiis ac notis Germanice scriptis ediderunt Knud Larsen et Gustav Scherz (1941).

Det er først i nyere Tid, at man for Alvor er blevet klar over den store Betydning, der tilkommer Niels Stensen (Steno) baade som genial Naturvidenskabsmand og som mærkelig Aandspersonlighed. Herhjemme har især A. D. Jørgensens smukke lille Biografi Nils Stensen (1884) bidraget til at forny Mindet om ham, og senere har den nu afdøde Medicinalhistoriker Vilhelm Maars ved sin store Udgave af hans naturvidenskabelige Skrifter *Opera philosophica* (I—II, 1910) virket i samme Retning. I de sidste Aar har Interessen for Stenos Personlighed og Virke været stigende. Ydre Aarsager som Højtideligholdelsen 1936 og 1938 af Mindedage henholdsvis for 250-Aaret for hans Død og 300-Aaret for hans Fødsel har igen henledt Opmærksomheden paa ham. Naturvidenskabsmænd har paa ny skildret hans Forskerindsats, Kirkehistorikere — især i Italien — har fremdraget en Række ukendte Bidrag til hans Biografi, og i katolske Kredse er der med Udgangspunkt i en Kirkeforsamling i Paderborn 1938 taget et stort Arbejde op for at forberede en Kanonisation af den berømte Konvertit. Det laa da nær som Modstykke til Maars ovennævnte Udgave af Stenos naturvidenskabelige Skrifter at søge tilvejebragt en Udgave ogsaa af hans teologiske Værker. Det hører til Vilhelm Maars Fortjenester at have givet Stødet til, at der blev taget et Arbejde op for at forberede en saadan, hvoraf der nu efter lange Tiders Forstudier foreligger første Bind under Titel: *Nicolai Stenonis Opera theologica* (Kbh. 1941), udgivet paa Bekostning af Carlsbergfondet og Rask-Ørsted Fondet.

Som Udgivere fremtræder Bibliotekaren ved den handelsvidenskabelige Lærestalt Knud Larsen og den katolske Præst

Gustav Scherz. Begge er kendte for mangeaarig Interesse for Steno, og begge har tidligere kvalificeret sig som Forskere paa dette Omraade, Knud Larsen ved en Undersøgelse om Stenos Forhold til Filosofi og Religion (i »Kirkehistoriske Samlinger« 6. R. II, 511—53) og ved Udgivelsen af »Stenoniana«, Scherz bl. a. ved en Afhandling i dette Tidsskrift om Stenos Forhold til Kapucinerne i Hannover (10. R. V, 241—80). Som filologisk Raadgiver har Dr. phil. Hans Ræder været knyttet til Udgaven, og det har utvivlsomt været af ikke ringe Betydning, at Udgiverne har kunnet drage sig denne Mands Lærdom og sjældne Kendskab ogsaa til nyere Tidens Latinitet til Nytte. Resultatet af det omfattende Arbejde maa da ogsaa i enhver Henseende betegnes som en virkelig Monumentaludgave, der ikke blot ved sin ydre pompøse Skikkelse, men ogsaa ved sin hele Tilrettelæggelse kan betragtes baade som et Steno værdigt Mindesmærke og som en videnskabelig Indsats af ikke almindelig Lødhed.

Tekstbehandlingen vidner om Omhu og Nøjagtighed. Foretagne Stikprøver har overalt kun givet positive Resultater, og de Principper, hvorefter Teksterne er udgivne, og som hovedsageligt bygger paa dem, der ligger til Grund for det store Corpus Catholicorum, er klare og forstandige. Som Helhed tilstræber Udgiverne at levere en nøjagtig Gengivelse af de originale Forlæg, dog med visse Normaliseringer af uvæsentlige Ejendommeligheder i Retsskrivningen. At der paa dette Omraade aldrig kan opnaas fuldkommen Enighed om alle Enkeltheder selv mellem øvede Udgivere, er en Sag for sig. Det forekommer saaledes Anmelderen, at der kunde have været Grund til at normalisere lidt mere, maaske ogsaa til hist og her at foretage lidt flere Tekstrettelser.

Er det allerede af Betydning at faa fremlagt en godt behandlet Tekstgengivelse af Stenos Skrifter, der nu gennemgaaende forekommer yderst sjældent selv i store og gamle Biblioteker, og hvoraf det alene i dette Bind er lykkedes Pastor Scherz at fremdrage ikke mindre end tre hidtil ukendte, saa forøges Udgavens Værdi i høj Grad ved de dertil knyttede kommenterende Noter og Indledninger. Noterne er kortfattede, undertiden maaske lovlig knappe, men til Gengæld oplyser de netop de Punkter i Teksten, der trænger til Forklaring. Foruden Henvisninger til Parallelsteder i Stenos og hans Modstanderes Skrifter — en stor Del af Stenos teologiske Forfatterskab er just af polemisk Art — indeholder de Oplysninger om Skriftsteder, Klassiker- og Kirkefædre-citater, desuden nogen Realkommentar. De, der selv har prøvet det møjsommelige og tidrøvende Arbejde at oplede og stedfæste ofte ikke alt for nøjagtige Citater hos ældre Forfattere, vil vide

at skønne paa den Indsats, Udgiverne her har ydet. Som smukke Eksempler herpaa kan bl. a. henvises til Noterne S. 266, hvoraf det desuden fremgaar, at Udgiverne ikke har ladet sig nøje med at angive Kirkefædrecitater efter moderne Udgaver, men i Tvivlstilfælde har søgt at bestemme Stenos Forlæg.

Endnu mere værdifulde er dog de udførlige Indledninger, de enkelte Skrifter er forsynede med, og hvori der meddeles Resultaterne af en kritisk Undersøgelse af alle Forhold vedrørende det paagældende Skrifts Tilblivelse, dets Plads i Stenos Forfatter-skab, Overleveringshistorien, Tidsbaggrunden o. l. Jævnlig lykkes det herigenmen at rette Fejl og Misforstaaelser hos tidligere Forskere, saaledes vises S. 5 ff. det uholdbare i A. D. Jørgensens Opfattelse af Tidspunktet for Stenos første Italiens-Ophold. I mange Tilfælde leveres ogsaa en fyldig Analyse af de Skrifter fra modsat Side, som har fremkaldt Stenos Svar, samt en kortere Oversigt over Indholdet heri. Disse Redegørelser udmærker sig ved den strengeste videnskabelige Objektivitet og er ved deres klare, koncise Fremstilling at anse som Mønstre paa Indholds-analyser. Her findes ogsaa samlet biografiske Oplysninger om adskillige af de Personer, Steno har været i Berøring med. Udgiverne følger — dog ikke ganske konsekvent — det Princip, at de ikke giver Kildehenvisninger, naar de har hentet deres Oplysninger fra almindelige Haandbøger, Leksika o. l. Dette forekommer mig ikke overalt at være et helt tilfredsstillende Princip, da Artikler i videnskabelige Leksika, ogsaa af biografisk Art, dog maa betragtes som Udtryk for selvstændigt Forskerarbejde. Navnlig er det ved Omtalen af danske Personligheder over for Udlandet beklageligt, at der ikke som Hjemmel for fyldigere Meddelelser gives Henvisning til Dansk biografisk Leksikon, som selvfølgelig ofte er blevet benyttet.

Det er næppe sandsynligt, at Stenos Opera theologica vil finde mange Læsere i Danmark. Dels er Evnen til med nogenlunde Lethed at læse latinske Tekster beklageligvis i stærk Aftagende herhjemme, dels er Indholdet for en stor Del af saa speciel Karakter, at det ikke er umuligt, at mange vilde anse en Gennemlæsning af disse Skrifter for noget af en Ørkenvandring. Hertil maatte dog i saa Fald siges, at der virkelig undervejs findes flere Oaser, end man maaske paa Forhaand skulde tro. Ikke blot er det tiltrækkende at stifte Bekendtskab med Stenos strengt logiske Tankeføring og klare Fremstilling, kølig i Tonen som den i Reglen er, om end nu og da præget af heftigt bevæget Patos, men ogsaa i historisk Henseende bringer disse Skrifter Ting af megen Interesse. Det indledende italienske Brev til Stenos Patronesse Lavinia

Arnolfini, Redegørelsen til Johannes Sylvius for hans Overgang til den katolske Kirke (De propria conversione) og den mere udførlige Fremstilling heraf (Defensio epistolæ de propria conversione) giver saaledes yderst vigtige Bidrag til Forstaaelse af Stenos hele Aandsudvikling, specielt af hans Dragelse mod Romerkirken og sluttelige Trosskifte. Andre Skrifter kaster nyt Lys over Tidens almindelige aandshistoriske Situation, f. Eks. over Stenos Forhold til Spinozakredsen, til Leibniz og til Synkretismen, og mange Steder findes der værdifulde Oplysninger vedrørende danske Forhold og Personligheder, saaledes om hans hjemlige Modstandere Professor Christian Nold og Præsten Johan Brunsmand.

Man maa derfor meget ønske, at det maa lykkes Udgiverne med de resterende Bind at faa det stort anlagte Værk ført til Vejs Ende. Ikke mindst det afsluttende Bind, der skal bringe Stenos Breve i snævrere Forstand, vil sikkert blive betydningsfuldt i historisk Henseende. Hvad der allerede er udkommet, tjener i høj Grad til Ære baade for Udgiverne og for de Institutioner, der har bekostet Udgivelsen. Hvilket Værd man end vil tilkende Indholdet i sig selv, Stenos Resultater og Forudsætninger, afrunder denne Udgave Helhedsbilledet af Steno som Aandspersonlighed. Som i sine naturvidenskabelige Skrifter fremtræder han ogsaa i sine teologiske som en skarp Tænkner, en klar Skribent, en fornem Aand.

Bjørn Kornerup.

Breve fra og til Rasmus Rask. Udgivet af det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Louis Hjelmslev. I—II. (1941).

Professor Louis Hjelmslev har allerede gjort sig fortjent ved at udgive Rasmus Rasks *Udvalgte Afhandlinger* i tre Bind (1932—35, samtidig en tysk Udgave). Til dette monumentale Arbejde der bestaar i en tekstkritisk bearbejdet og kommenteret Nyudgave af en væsentlig Del af Rasks Produktion, slutter sig nu paa værdig Vis en Udgave af et omfattende Udvalg af hans Breve. De to Bind, der foreligger, bringer Brevenes Tekst og en Brevregistrant. Et tredje Bind vil bringe det videnskabelige Apparat (tekstkritiske Oplysninger, Kommentar og Registre).

For en Filolog er det en Fornøjelse at arbejde med denne Udgave. De nøjagtige Principper for Gengivelsen af Brevteksterne finder man fyldestgørende angivet i Forordet. Selve Gengivelsen er præget af en sjælden Omhu og Nøjagtighed, man er overalt sikker paa, at det virkelig er Originalens Ordlyd og Stavemaade, man har for sig. Hvad det betyder, at man har en saadan Tekst,